

ציצית בתכריכי המת

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יח עמוד א

רבי חייא ורבי יונתן הוו שקלי ואזלי בבית הקברות, הוה קשדיא תכלתא דרבי יונתן. אמר ליה רבי חייא : דלייה, כדי שלא יאמרו למחר באין אצלנו ועכשיו מחרפין אותנו.

5

תוספות מסכת ברכות דף יח עמוד א

למחר באין אצלנו ועכשיו מחרפין אותנו - ותימה והא אמרי' בפ' התכלת (מנחות דף מא.). ההיא שעתא ודאי רמינן ליה פי' נותנין ציצית בטליתותיהן משום לועג לרש וי"ל דה"פ הכא דמביישין אותם במה שהחיים מצווים והמתים אינם מצווים וגדול המצווה וכו' וההיא דהתכלת היינו דרמו חוטים למתים

ועכשיו אנו מסלקין אותן ומאי שנא אומר ר"ת דוקא הם שהיו רגילים כולם בחייהם ללבוש טלית בדי' כנפות וללבוש ציצית וגם לכל העוסקים בהם יש להם ציצית והוה לועג לרש אם לא היה להם ציצית או משום דכתיב לדורתם לדור תם אבל אנו שגם בחיינו אין מנהגינו ללבוש תמיד ציצית אי הוה רמינן להו הוה כמו לועג לרש וכי"ת נשים לאותם שהיה להם בחייהם א"כ יהיה לועג לרש לאחרים ועוד אר"ת ששמע מאנשי לותי"ר דמסירים הציצית דציצית עולה למנין תרי"ג עם ח' חוטין וחמשה קשרים ואם לובש ציצית נראה כאילו קיים כל התורה ומיחזי כשיקרא וזה לא נהירא דגם חיים עתה למה לובשים הלא לא קיימו כל התורה כולה ומיהו י"ל דאנו סומכים על מסכת שמחות (פי"ב) שצוה אבא שאול לבניו הטילו תכלת מאפיליוני ואף על פי שהגמרא חולק עליו יש דברים שאנו מניחין הגמ' שלנו ואנו עושין כספרים החיצונים כמו מחזון ישעיהו כפסיקתא וכמו ויחל שיש בגמ' (מגילה דף לא.) דבתענית קורין ברכות וקללות ובמס' סופרים (פי"ז) מפרש ויחל והריצב"א היה רגיל שלא להסיר מן הכנף אלא לקושרם ולהדקם בתוך הכנף לאפוקי נפשיה מפלוגתא אם הם חייבין בציצית יש להם ציצית ואם לאו הרי הם מכוסין.

10

15

20

תוספות מסכת בבא בתרא דף עד עמוד א

פסקי חדא קרנא דתכלתא - משמע הכא שיש ציצית למתים ויש לדחות שהיו נכנסין מחיים בקבר כדאמר במדרש שכל ערב תשעה באב היו הולכין כשהן חיים לתוך קבריהם והיה בת קול יוצאת ואומרת הבדלו החיים מן המתים אבל יש להביא ראיה מפרק התכלת (מנחות דף מא.). דאמר שמואל כלי קופסא חייבין בציצית ומודה שמואל בזקן כשעשאן לכבודו פירוש לתכריכים וההיא שעתא ודאי רמינן להו וכן יש במדרש למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת ציצית לומר לך שהמתים חייבים בציצית וקשה דאמרין בפרק מי שמתו (ברכות דף יח.) רבי חייא ורבי יונתן הוו קא שקלי ואזלי בבית הקברות הוה שדיא תכילתיה דרבי יונתן אקיברא א"ל רבי חייא דלי כנפך שלא יאמרו למחר באין אצלנו ועכשיו מחרפין אותנו ואי יש למתים ציצית מאי מחרפין אותנו דקאמר וי"ל דאע"ג דיש להן ציצית מ"מ מחרפין אותם שמראין עצמן שהן חייבים

25

30

והמתים פטורים כדאמר (שבת דף ל.) כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות אבל קשה על המנהג שנוהגים להסיר ציצית מטליתות של מתים ואר"ת ששמע מזקני לוטי"ר לפי שציצית עדות הוא שקיים כל התורה דציצית עולה ת"ר וח' חוטין והי' קשרים הרי תרי"ג ועכשיו שאין חשובין כל כך הרי הוא כאילו מעיד עדות שקר והי"נ דרשינן במדרש ועשו להם ציצית לדורותם לדור תם

ואור"י דבימיהם היו כולן מקיימין מצות ציצית לפי שהי' לכולן טליתות של ד' כנפות ולכך היו עושין להן אף במותן אבל עתה שאין לכולן בחייהן אין לעשות במותן אפי' מי שהיה לו בחייו שלא לבייש את מי שאין לו וכענין זה מצינו בפרק בתרא דנדה (דף עא.) בראשונה היו מטבילין כלים ע"ג נשים נדות מתות התחילו חיות מתביישות כו'

35

- ועוד דאנו סומכין על מסכת שמחות (פיי"ב) דאמרינן אבא שאול בן בטנית צוה את בניו קברוהו תחת מרגלותיו של אבא והטילו תכלת מאפיליוני פירוש מטליתו **ויש לגרוס התירו** מדקאמר מאפיליוני ורבינו חיים כהן צדק פירש דאנן קיימא לן כרבי יוחנן דאמר (גדה דף סא:) מצות בטילות לעתיד לבא וההיא דמנחות איירי אליבא דשמואל דאמר אין בטילות ולכך צריך שיהא לו ציצית דעתידין צדיקים שיעמדו בלבושיהם ואם יסירו לו הציצית במותו נמצא שלעתיד יעמוד בלא ציצית והמדרש נמי אתי כשמואל וההיא דלקמן יצתה בת קול ואמרה דביתהו דרבי חנינא בן דוסא עתידה למישדא בה תכלת לצדיקים לעתיד לבא אתיא נמי כשמואל
- ועוד אומר ר"י דהכי פירושו דההיא שעתא ודאי רמינן להו **היינו שמשימין בו ציצית ומסלקים אותו מיד להודיע שקיים מצות ציצית** לפי שהבגד חדש ולא הושם בו ציצית מעולם צריך להשים בו **וכן נוהגים בארץ אשכנז להשים ציצית בטלית של מת שיהא ניכר שקיים מצות ציצית ומיד מסירין.**
- תלמוד בבלי מסכת נדה דף סא עמוד ב
- ת"ר: בגד שאבד בו כלאים - הרי זה לא ימכרנו לעובד כוכבים, ולא יעשנו מרדעת לחמור. אבל עושה ממנו תכריכין למת
- תוספות מסכת נדה דף סא עמוד ב
- אבל עושה אותם תכריכין למת - וכל שכן אם לא אבד ואבד דנקט לרבותא דאע"ג דאסירא כדפרישית דתכריכי המת שרו כדאמר במסכת כלאים (פ"ט מ"ד) תכריכי המת אין בהן משום כלאים דכיון דאסירי בהנאה לא משתמשי בהו ולא אתי לזבוני לעובד כוכבים
- וא"ת והאיכא לועג לרש שמלבישו בדבר האסור ומראה לו שאין לו עוד חלק במצות כדאמר בהתכלת (מנחות דף מא.) גבי ציצית וההיא שעתא ודאי רמינן ליה משום לועג לרש ופרשב"ם דאין בו איסור ואפילו לחי כי האי גוונא שאין המת נהנה בו וקשה דהא ציצית נמי אין החי חייב בו אם אין בו הנאת לבישה ומוכרי כסות דפטירי מכלאים פטורים נמי מציצית
- ומפרש רבינו תם דדוקא שייך לועג לרש בציצית משום דשקולה כנגד כל המצות** כדנפקא לן במנחות (דף מג:) מוזכרתם את כל מצות ה' והא דאמר בפרק מי שמתו (ברכות דף יח.) אמר ליה (רבי לרבי חייא) דליה לכנפך דלא לימרו למחר באין אצלנו ועכשיו מלעיגים אותנו אף על גב דיש למתים ציצית מכל מקום מה שאנו מראים עצמנו בפניהם מקיימי מצות והם אינם מצווין קרי לועג לרש
- ואם תאמר ועכשיו שאנו רגילין להסיר ציצית מטליתות המתים היאך הוא זה והא אמרינן במנחות (דף מא.) שלכתחילה צריך ליתן ציצית בבגדי המתים משום לועג לרש ובמתי מדבר מצינו בהמוכר הספינה (בי"ב דף עד.) שהיה להם ציצית מיהו מהא לא קשה שבכל ט' באב היו נכנסים בקבריהם חיים ולמחר הכרוז יצא הבדלו חיים מתוך המתים כדאיתא באיכה רבתי אבל על מנהגנו יש לתמוה מכח ההיא דהתכלת (מנחות דף מא.)
- ואור"י דבימי חכמים שכולן היו לובשים ציצית אם לא היה להם גם במותם לעג גדול היה שדומה כמו שהיו אומרים הואיל ומת אין צריך עוד ציצית אבל עכשיו שאין הכל לובשים ציצית בחייהם אם ישימו ציצית לכולן הוא יותר לועג לרש שבחייו לא קיים ובמותו יקיים ואם ישים למי שהיה לו בחייו ולא למי שלא היה לו יתביישו החיים כדתניא בפ' בתרא (לקמן דף עא.) בראשונה היו מטבילין על גב נדות מתות והיו החיות מתביישות התקינו שיהיו מטבילין על הכל
- ועוד יש קצת סמך למנהגנו שמסירין הציצית ממסכת שמחות (פיי"ב) שאבא שאול צוה את בניו קברוהו תחת מרגלותיו של אביו והתירו תכלת מאנפיליונו מיהו טעמא של אבא שאול לא נתברר.

ומורי רבי אבי העזרי הוא רבי אליעזר בן רבי יואל הלוי זכר צדיקים לברכה היה אומר הלכה למעשה מי שנהג בציצית בחייו יקבר בציצית ומי שלא נהג בציצית בחייו לא יקבר בציצית וכן עשה מעשה בעצמו וקברוהו בציצית והיה בעל הוראות וראוי לסמוך עליו :

המאור הקטן מסכת מועד קטן דף טז עמוד א

אבא שאול בן בטנית היה אומר לבניו קברו אותי תחת מרגלותיו של אבא והתירו תכלת מטליתי ואיכא דקשיא ליה הא דגרסי' במנחות בפי' התכלת אמר רב טובי בר קסנא אמר שמואל כלי קופסא חייבין בציצית אמר רבא ומודה שמואל בזקן שעשאה לכבודו שפטורה מ"ט אשר תכסה בה אמר רחמנא והאי לאו לאכסויי עבידא בההיא שעתא ודאי רמינן לה משום דכתיב לועג לרש חרף עושה

יש מפרשין רמינן לה מטילין לה ציצית וי"מ משליכין ממנה

ומסתברא כמ"ד מטילין לה מדקאמרינן רמינן לה ולא אמרינן רמינן לה מינה

אלא שיש להקשות עליה מזו ששנויה במס' שמחות שצוה אבא שאול בן בטנית התירו תכלת מטליתי שמעתי עליה בשם ה"ר יצחק ברבי מלכי צדק הלכה למעשה כשנושאים את המת לבית הקברות מוציאים טליתו שהצניע לתכריכו מן הקופסא והוא לית ליה ציצית מפני שעשויה לכבוד ולא לכסות בה וכורכין בה את המת ואותה שעה מטילין לה ציצית שלא יהו נושאי המטה מעוטפין בטליתותיהן ומצוייצין בציצית שלהן והוא הולך בלא ציצית ונראה כעובר משום לועג לרש וכשגונזין אותו בקברו מתירין לו את הציצית לקיים דברי ר' יוחנן דאמר מצות בטילות לעתיד לבא.

כתוב שם לראב"ד מסכת מועד קטן דף טז עמוד א

כתוב שם : ושמעתי עליה בשם הרב ר' יצחק בן מלכי צדק הלכה למעשה כשנושאים את המת לבית הקברות מוציאים טליתו שהצניע לתכריכו מן הקופסא וכו' ונראה כעובר משום לועג לרש, וכשגונזין אותו בקברו מתירין לו את הציצית וכו'.

אמר אברהם : אנו רגילין לתרץ זו, **דודאי רמינן ליה ולא קטרינן ליה, ואי הוה קטיר שרינן ליה**. מרמה רמינן לה משום לועג לרש דכיון דאיכא שם ציצית ליכא לעג מן החיים עליו, וכיון דשרי ליה ליכא לועג מניה על **שאר מתים, וסתמא דמלתא כל המתים אין להם ציצית נתקנה בטליתות שלהם ממאי דאמרינן בברכות [דף יח א] דליה דלא לימרו למחר באים אצלנו וכו'.**

עוד טעם אחר שגם הם היו מניחים שם התכלת **אם לא שצוה אותם להתירו** מפני שהיה חש על התכלת מן האבוד ולא חשש על לועג לרש עצמו. והראשון טוב מזה.

ואם כדברי זה הוה ליה למימר בגמרא בההיא שעתא רמינן ליה והדר שרינן ליה, שהרי אף התרתן משום לועג לרש הוא שלא ילעג על שאר מתים, ולא משום מצות בטילות לעתיד לבא [נדה דף כא ב] לפי שאין להם בל תוסיף, בין תבין.

מלחמת ה' מסכת מועד קטן דף טז עמוד א

אמר הכותב ראשוני הדור שלפנינו הקשו קושיא שלא עמדו על עיקרה כפי מה שזכר מדברי קצתם בספר המאור והיא ממה שאמרו בברייתא במס' שמחות אבא שאול בן בטנית היה אומר לבניו קברו אותי תחת מרגלותיו של אבא והתירו תכלת מפליוני ובגמ' במס' מנחות אמרו בההיא שעתא ודאי רמינן ליה משום דכתיב לועג לרש חרף עושהו ומפני שנשתנו המנהגים מפני קושיא זו כפי השתנות הסברות בתירוץ והיא הטעאה גמורה הוצרכתי להעמיד דבר על בוריו ולהודיעו שנו בברייתא במס' ציצית משבע מסכתות הקטנות אין מתירין ציצית על המת אבא שאול בן בטנית מתיר אמר אבא שאול אבא א"ל כשאמות התיר לי ציציתי לפי שיש בה משום **קדושה** וחכ"א אין בה משום קדושה אלא עושה אותה תכריך למת ומרדעת לחמור זו היא החיצונה הזו ומן הטעם הזה צוה אבא שאול לבניו להתיר תכלת מטליתו כדרך שצוה לו אביו לפי שיש

בה משום קדושה והלכה כדברי חכמים דקי"ל תשמישי מצוה נזרקים מ"מ מודה אבא שאול בזקן שעשאה לפי כבודו דבה היא שעתא רמינן ליה שאין בזו משום קדושה לפי שהטלית פטורה ואין הציצית שבה אלא משום לועג לרש על כל פנים הקושיא מתורצת מפני שהלכה כדברי חכמים ואי קשיא היאך עושין אותו מרדעת לחמור הא איכא משום בזוי מצוה כדאמרי' באין מתירין מבגד לבגד ואבוהון דכולהו דם ל"ק ההיא כשרוצה בו ובמצותו אלא שנוטל מקצת חוטיין מזה ונותנן לזה ונמצא כמכחיש אותה מצוה הכא מאחר שבא לבטל הטלית ולעשותו מרדעת הוה ליה כסוכה לאחר שבעה דמותרת הרי נתפרש כל הענין הזה ולא נשאר בו בית מיחוש וספק :

רא"ש מסכת מועד קטן פרק ג סימן פ

פ גרסינן בסוף כתובות (דף קיב ב) אמר רבי חייה בר יוסף עתידין צדיקים שיעמדו בלבושיהן קל וחומר מחטה מה חטה שנקברת ערומה יוצאה בכמה לבושים צדיקים שנקברים בלבושיהם על אחת כמה וכמה. ומשמע בפרק התכלת (דף מא א) דצריך להטיל ציצית בתכריכי המת. דגרסינן התם אמר שמואל כלי קופסא חייב בציצית וכו' ומודה שמואל בזקן שעשאה לכבודו שפטורה מן הציצית. מ"ט אשר תכסה בה אמר קרא והאי לאו לאיכסויי עבידא. ובה היא שעתא ודאי רמינא ליה משום לועג לרש חרף עושהו. אלמא דיש להטיל ציצית בתכריכי המת

130 ואי תיקשי לך מההוא דתנן במס' כלאים (פ"ט מ"ד ע"ש) תכריכי המת ומרדעת החמור אין בהם משום לועג לרש חרף עושהו.

רשב"ם ז"ל (במס' נדה פ"ט דף סא ב תו' בד"ה אבל עושה) תי' דשאני כלאים דאפי' אדם חי שלובש שלא להנאתו אין בו משום איסור כלאים כדאמר מוכרי כסות מוכרין כדרךן ובלבד שלא יתכוונו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים

135 ולא נהירא לי דפטור נמי מציצית אם אינו לובש להנאתו דכסותך אשר תכסה בה כתיב ומוכרי כסות פטורין מן הציצית אפי"ה חשיב לועג לרש

ור"ת ז"ל תירץ דשאני מצות ציצית ששקולה כנגד כל המצות כדאמר בפי' התכלת (דף מג ב) ציצית בגימטריא ת"ר ושמנה חוטיין וה' קשרים כנגד תרי"ג ויש בה לועג לרש יותר משאר מצות

ועוד איכא למימר דאינו ניכר כל כך אם הוא בגד של כלאים כמו שניכר לעולם אם מעטפין אותו בטלית שאין בו ציצית

והא דאמרינן בפרק מי שמתו (דף יח א) דליי' שלא יאמרו למחר באים אצלנו ועכשיו מלעיגים עלינו אף על גב שיש למתים נמי ציצית שייך בהו ליעוג כיון שאינן בני חיובא

וממתי מדבר אין להביא ראיה שיש להטיל למת ציצית מהא דאמר בפרק המוכר את הספינה (דף עד א) בעובדא דרבה בר בר חנה שראה מתי מדבר והיה ציצית במלבושיהן שאני התם שהיו נכנסין במלבושיהן כשהן חייין לקברים כדאיתא במדרש איכה רבתי שבליל תשעה באב היה הכרוז יוצא על עמא לחפור והיו הכל הולכין וישנים בקבריהם ולמחר הכרוז יוצא הבדלו החיים מן המתים ותימה על מנהגינו שרגילים להסיר הציצית מטלית המת

ור"ת היה אומר ששמע מזקני לות"ר כי הציצית היא עדות שקיים את התורה ואין הדור עכשיו ראוי לאותו עדות ועוד יש במדרש לדורתם חסר וי"ו כלומר לדור תם

150 ור"י היה אומר בימיהם היו לכולם בחייהם ציצית היו מטילים להם ציצית גם במותם אבל האידנא שאין לכל ציצית בחייהם אם יטילו ציצית למי שלא היה לו בחייו איכא טפי לועג בחייו לא רצה לקיים מצות ציצית ובמותו יקיים ואם יטילו לאותם שהיה להם בחייהם נמצאו אותם שלא היה להם מתביישין כדאמר בתחלה מניחין המוגמר תחת מתי חולי מעים והיו חולי המעים חיים מתביישים התקינו שיהו מניחין המוגמר תחת כל המתים בתחלה מטבילים הכלים של נדות מתות וכו'. וא"ת ומה בכך ליכספו וליכספו

- 155 משום שזלזלו במצות ציצית בחייהם וי"ל דודאי בימיהם שהיו הכל רגילין להתעטף בסדינין שהיו להם ד' כנפות היו נענשין מי שלא היתה לו טלית בארבע כנפות כדאמר פרק התכלת (דף מא א) א"ל מלאכא לרב קטינא סדינא בקייטא סרבלא בסתוא ציצית מה תהא עליה א"ל ענשיתו עלה א"ל בעידן ריתחא ענשין עלה אבל האידנא שאין רגילין ללבוש בגד שיש בו ד' כנפות דלא אמרה תורה אלא גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה אם יש בכסותך ד' כנפות עשה לו גדילים ולא חייבתו תורה ליקח טלית בת ד' כנפות לעשות גדילים מיהו יש לו לאדם לחזר ולקיים כל מצות כדאמר (סוטה דף יד א) גבי משה רבינו שלא היה תאב ליכנס לארץ ישראל לאכול מפריה אלא כדי לקיים מצות התלויות בארץ וכל שכן מצות ציצית שהיא לזכירת כל המצות שצריך אדם להיות זהיר בה כל שעה
- ועוד היה אור"י דיש סמך למנהגינו ממסכת שמחות (פ"ב) דתניא התם דצוה אבא שאול את בניו קברוני תחת מרגלותיו של אבא והתירו תכלת מאפליוני ובכמה דברים אין אנו עושין כהש"ס ואנו סומכים על הספרים החיצונים דבתעניות אנו קורין ויחל ובמס' מגילה (דף לא א) אמרינן שקורין ברכות וקללות ואמרינן נמי התם אמר רב ר"ח אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי ואנו נוהגין על פי הפסיקתא להפטיר חדשיכם ומועדיכם בשבת שלפני ט' באב
- ורבינו מאיר כתב בשם רבינו שמחה הא דאמר התירו תכלת מאפליוני לאו בטלית הנקברת עמו קאמר אלא בטלית שנתעטף בה בחייו ושל פשתן היתה והטיל בה תכלת כבית שמאי ובשעת פטירתו צוה לבניו שלא יעשו כמותו אלא כב"ה דפוטריין סדין בציצית כדאמר במסכת עדיות (פ"ה מ"ז) רבי עקיבא בן מהללאל אמר לבנו בשעת מיתתו חזור בך מד' דברים שהייתי אומר א"ל ואתה למה לא חזרת בך אמר לו אני שמעתי מפי מרובין והם שמעו מפי מרובין אני עמדתי על שמועתי והם עמדו על שמועתם אבל אתה שמעת מפי היחיד מוטב לעזוב דברי היחיד ולאחוז דברי המרובין ולפי זה אין ראייה משם
- וה"ר יהודה מפרי"ש פי' דהא דקאמר בפ' התכלת (דף מא א) ההיא שעתא ודאי רמינא לי' אליבא דשמואל קאמר התם ושמואל לטעמיה דאמר בשבת פרק שואל (דף קנא ב) מצות אינן בטילות לעתיד לבא ואם לא יטילו ציצית בתכריכי המת נמצא לעתיד לבא כשיעמדו הצדיקים בלבושיהם יהא בלא ציצית ויהיה לועג לרש שגורמין לו לעמוד בלא ציצית לעתיד לבא והוא חייב ומתני' דכלאים דעושה כלאים לבגדי מתים שמואל מוקי לה כר' ינאי דאמר בנדה פרק האשה (דף סא ב) לא שנו אלא לסופדו אבל לקוברו אסור ורבי יוחנן פליג עליה התם משום דסבירא ליה מצות בטלות לעתיד לבא ואנן שנוהגין להסיר הציצית מטלית של מתים משום דקי"ל כרבי יוחנן דאמר מצות בטלות לעתיד לבא ומה שיש במדרש למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת ציצית לומר לך שהמתים חייבים בציצית אותו מדרש אליבא דשמואל.
- ואמרו על רבינו ז"ל שאמר בשעת מיתתו הציצית חוץ ונסתפקו אם היה רוצה לומר שיסירו הציצית מן הטלית או שיהו תלוין חוץ לארון ויש מקומות שעושין כן שמוציאין הציצית חוץ לארון
- והר"ז הלוי ז"ל כתב בשם הרב רבי יצחק בן מלכי צדק כשנושאים את המת לקוברו מטילין ציצית לסדינו שלא יהיו נושאי המת מעוטפים בטליתות מצוייצין והוא הולך בלא ציצית וכשקוברין אותו בקברו מתירין אותן ונוטלין אותן דכתיב במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות וכך הוא מפרש ההיא שעתא ודאי רמינן ליה בשעה שנושאים אותו לקוברו ומעתה אין שום ראייה להטיל ציצית למתים :